

## HINDISTON BOBURIYLAR SALTANATI O‘ZBEK DAVLATCHILIGI VA HUQUQI TARIXINING MANTIQUIY DAVOMI SIFATIDA

*Erkayeva Munira Aliyevna*

*IIV 1-sonli Toshkent akademik litseyi*

*Huquqiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi o‘qituvchisi*

### ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqola Hindiston Boburiylar saltanati tarixini O‘zbek davlatchiligi va huquqi tarixining mantiqiy davomi sifatida o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada Boburiylar davlati shakllanishi va rivojlanishida O‘zbek siyosiy-madaniy merosi, huquqiy tizimlari va ma‘muriy tuzilmalarning qanday ta‘siri bo‘lganligi tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada Boburiylar saltanati va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi siyosiy, ijtimoiy va huquqiy bog‘liqliklar yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Hindiston Boburiylar davlati O‘zbek davlatchilik an‘analari, huquqiy madaniyat va boshqaruv tizimining rivojlanishida mantiqiy davom sifatida qaralishi mumkin.

**Kalit so‘zlar:** Hindiston, Boburiylar saltanati, O‘zbek davlatchiligi, huquq tarixi, siyosiy meros, ma‘muriy tizim, huquqiy madaniyat, Markaziy Osiyo.

## ИНДИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ БАБУРА КАК ЛОГИЧЕСКОЕ ПРОДОЛЖЕНИЕ ИСТОРИИ УЗБЕКСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ И ПРАВА

### АННОТАЦИЯ

Данная научная статья посвящена изучению истории индийской империи Бабура как логического продолжения истории узбекской государственности и права. В статье анализируется влияние узбекского политико-культурного наследия, правовых систем и административных структур на становление и развитие государства Бабура. Также рассматриваются политические, социальные и правовые связи империи Бабура с государствами Центральной Азии. Результаты исследования показывают, что индийскую империю Бабура можно рассматривать как логическое продолжение развития традиций узбекской государственности, правовой культуры и системы управления.

**Ключевые слова:** Индия, империя Бабура, узбекская государственность, история права, политическое наследие, административная система, правовая культура, Центральная Азия.

## THE INDIAN BABUR EMPIRE AS A LOGICAL CONTINUATION OF THE HISTORY OF UZBEK STATEHOOD AND LAW

### ANNOTATION

This scientific article is devoted to the study of the history of the Indian Babur Empire as a logical continuation of the history of Uzbek statehood and law. The article analyzes the influence of the Uzbek political and cultural heritage, legal systems and administrative structures on the formation and development of the Babur state. The article also highlights the political, social and legal connections between the Babur Empire and the states of Central Asia. The results of the study show that the Indian Babur Empire can be considered as a logical continuation of the development of the traditions of Uzbek statehood, legal culture and management system.

**Keywords:** India, Babur Empire, Uzbek statehood, history of law, political heritage, administrative system, legal culture, Central Asia.

### KIRISH

Hindiston Boburiylar saltanati tarixi Markaziy Osiyo va O'zbek davlatchiligi tarixining uzluksiz davomi sifatida qaralishi lozim. Boburiylar sulolasi (1483–1530 yillarda tug'ilgan Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti bilan boshlangan) Hindiston subkontinentida yangi siyosiy va huquqiy tizimlar shakllanishida Markaziy Osiyo, xususan, O'zbek davlatchiligi an'analari bilan uzviy bog'liq bo'lgan. Bobur 1494 yilda Farg'ona vodiysida tug'ilib, yoshligida o'zining ilk davlat boshqaruvi tajribasini Farg'ona amirligi va Andijon mintaqasida olgan. Shu davrda O'zbeklar orasida shakllangan siyosiy va huquqiy tizimlar Boburning siyosiy qarorlariga va davlat boshqaruvi metodlariga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

1504 yildan 1526 yilgacha bo'lgan davrda Bobur Hindistonning shimoliy hududlariga bostirib kirish harakatlarini boshladi va 1526 yilda Panipat jangida Lodiylar saltanatini mag'lub etib, Boburiylar saltanatining poydevorini yaratdi. Bu voqea nafaqat Hindiston tarixida yangi davrni ochgan, balki O'zbek davlatchilik an'analari va hukmronlik tizimlarini Hindistonga ko'chirish imkonini yaratgan. Boburning davlat boshqaruvi, soliq tizimi, harbiy va ma'muriy tashkilotlari O'zbek davlatchiligi tajribasidan ilhomlanganligi tarixiy manbalarda qayd etilgan.

Shuningdek, Boburiylar saltanatida qonunlar va huquqiy normalar O'zbek davlat tizimlarida shakllangan tartib-intizom va me'yorlarga moslashtirilgan. Masalan, Boburiylar davrida yer egaligi, soliq yig'ish tartiblari va sud ishlari O'rta Osiyo amirliklarida qo'llanilgan metodlar asosida tashkil etilgan. 1530 yilda Bobur vafotidan keyin uning o'g'li Humoyun hukmronligi davomida ushbu tizimlar yanada rivojlangan, biroq Hindiston sharoitida yangi madaniy va siyosiy qoidalar bilan boyitilgan.

Maqolada Hindiston Boburiylar saltanatining shakllanishi va rivojlanishida O‘zbek davlatchiligi va huquqiy an‘analarning roli, shuningdek, ushbu sulola bilan Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi siyosiy, ijtimoiy va huquqiy aloqalar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Boburiylar saltanati Hindistonda mustahkam siyosiy tizim yaratishda va huquqiy madaniyatni shakllantirishda O‘zbek davlatchiligi tarixining mantiqiy davomi sifatida qaralishi mumkin.

### **NATIJARLAR**

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Hindiston Boburiylar saltanati o‘zbek davlatchiligi va huquqi tarixining mantiqiy davomi sifatida qaralishi mumkin. 1526 yilda Panipat jangida Lodiylar saltanati mag‘lub bo‘lgach, Bobur Hindistonda o‘z hukmronligini o‘rnatdi va O‘zbek davlat boshqaruvi tajribasini yangi hududga muvaffaqiyatli tatbiq etdi. Boburiylar davlati ma‘muriy va huquqiy tizimlarda O‘zbek an‘analarini davom ettirdi: soliq yig‘ish tartiblari, yer taqsimoti va sud amaliyotlari O‘rta Osiyo davlatlaridagi amaliyotlarga moslashtirildi.

Humoyun (1530–1556) va Akbar (1556–1605) hukmronligi davrida Boburiylar saltanati yanada mustahkam siyosiy va huquqiy tizimga ega bo‘ldi. Shu bilan birga, ushbu davrda Hindiston hududida O‘zbek davlatchiligi madaniyati va huquqiy yondashuvlarining uyg‘unlashuvi yuzaga keldi. Masalan, Akbar hukmronligi davrida qabul qilingan farmonlar va ma‘muriy tartiblar O‘zbek davlat tizimlaridagi prinsiplarga asoslanganligi tarixiy manbalarda qayd etilgan.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Hindiston Boburiylar saltanati siyosiy, ijtimoiy va huquqiy jihatdan O‘zbek davlatchilik an‘analari bilan uzviy bog‘langan bo‘lib, tarixiy jarayonda mantiqiy davom sifatida shakllangan. Shu bilan birga, Boburiylar saltanatining Hindistonda mustahkam siyosiy tizim yaratishi va huquqiy madaniyatni rivojlantirishdagi roli Markaziy Osiyo va Hindiston tarixiy bog‘liqligini yanada aniq ko‘rsatadi.

### **MUHOKOMA**

Hindiston Boburiylar saltanati tarixini o‘rganish O‘zbek davlatchiligi va huquqiy tizimining Hindistonga qanday ta‘sir qilganini tushunishda muhimdir. 1483 yilda Farg‘onada tug‘ilgan Zahiriddin Muhammad Bobur yoshligidan siyosiy faoliyat bilan shug‘ullangan va 1494 yilda Farg‘ona amirligi poytaxtini boshqarishni boshlagan. Shu davrda u O‘zbek davlat boshqaruvi tajribasini egallagan, bu esa keyinchalik Hindistonda Boburiylar saltanatini tashkil etishda muhim rol o‘ynagan.

1504 yilda Bobur Andijon va Namangan hududlarida siyosiy harakatlarni davom ettirib, o‘z davlatini kengaytirishga harakat qilgan. Shu yillarda O‘zbek davlatchilik an‘analari va harbiy usullari unga Hindistonni egallash rejasini amalga oshirishda yo‘l ko‘rsatgan. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, Bobur o‘z armiya tashkilotida O‘zbekiston va Markaziy Osiyo urf-odatlarini qo‘llagan. 1526 yilda Bobur Panipat jangida Lodiylar saltanatini mag‘lub etdi va Hindistonda Boburiylar saltanatining

poydevorini yaratdi. Bu voqea Hindiston tarixida yangi davrni boshlab, O‘zbek siyosiy-madaniy merosini Hindistonga olib kelish imkonini yaratdi. Shu yillar davomida soliq tizimi, yer taqsimoti va sud ishlari O‘zbekiston davlat tajribalariga mos tarzda tashkil etildi. Bobur 1530 yilda vafot etgach, uning o‘g‘li Humoyun hukmronlikni davom ettirdi. 1530–1556 yillar davomida Boburiylar davlat tizimi mustahkamlandi va Hindistonda O‘zbek boshqaruv tajribasi bilan uyg‘unlashgan yangi huquqiy tizim shakllandi. Shu davrda ma‘muriy farmonlar va soliq tizimi yanada murakkablashdi.

Akbar hukmronligi davrida (1556–1605) Boburiylar saltanati siyosiy va huquqiy jihatdan kuchli davlatga aylandi. 1560 yilda qabul qilingan farmonlar O‘zbek davlat tizimlaridagi prinsiplarga asoslangan bo‘lib, yer egaligi, soliqlar va sud tartiblarini yanada rivojlantirdi. Shu tariqa, Boburiylar saltanati Hindiston hududida O‘zbek huquqiy va ma‘muriy madaniyatining davomchisi sifatida shakllandi. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, Boburiylar davrida harbiy tizimlar, jumladan, armiya tashkiloti, jang usullari va hududlarni boshqarish tartiblari O‘zbek an‘analari bilan uyg‘unlashtirilgan. 1570 yillarda Hindistonning shimoliy va markaziy hududlarida ma‘muriy tuzilmalar yanada rivojlangan, soliq tizimi esa markazlashgan tarzda tashkil etilgan.

Boburiylar saltanatining iqtisodiy rivojlanishi 1580–1600 yillarda kuzatildi. Shu davrda qishloq xo‘jaligi va savdo-sotiq tizimi O‘zbek yer taqsimoti va soliq tizimlariga asoslangan. Tarixiy manbalarga ko‘ra, bu davrda Hindistonda iqtisodiy barqarorlik va siyosiy mustahkamlik bir-biriga bog‘liq bo‘lgan.

Siyosiy va huquqiy tizimning rivojlanishi natijasida Boburiylar saltanati Hindistonda davlat boshqaruvi va huquqiy madaniyatning markaziy o‘rni sifatida shakllandi. 1600 yillarda mahalliy hukmdorlar va qabila rahbarlari bilan tuzilgan kelishuvlar O‘zbek boshqaruv tajribasini Hindiston hududida mustahkamladi. Boburiylar saltanati madaniy rivojlanishda ham O‘zbek an‘analari bilan bog‘liq bo‘ldi. 1520–1600 yillar davomida adabiyot, arxitektura va san‘at sohalarida Markaziy Osiyo uslublari Hindistonga olib kelingan. Masalan, Boburiylar bog‘lari va me‘moriy inshootlarida Farg‘ona va Samarqand uslublari sezilarli. Tarixiy ma‘lumotlarga ko‘ra, Boburiylar saltanatida sud tizimi ham O‘zbek davlat tajribasiga asoslangan. 1550 yillardan boshlab qabul qilingan qoidalar va hukmlar markaziy va hududiy sudlar ishini tartibga solgan. Bu tizim o‘z navbatida Hindiston hududida adolatni ta‘minlashga xizmat qilgan.

Boburiylar saltanati siyosiy va harbiy jihatdan kuchaygan davrda (1560–1600 yillar) hududiy boshqaruv va soliq yig‘ish tizimi yanada takomillashdi. Shu bilan birga, O‘zbek boshqaruv an‘analari hududlarda barqarorlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynadi. Boburiylar davlati Hindistonda ma‘muriy va huquqiy tizimlarni tashkil etishda o‘zbek davlatchiligi merosini davom ettirdi. 1570 yillarda qabul qilingan

farmonlar va qoidalar shu davrda davlat boshqaruvining asosiy printsiplarini belgilab berdi. Boburiylar saltanatida iqtisodiy va siyosiy tizimlar bir-biri bilan uyg'unlashdi. 1580 yillarda soliq yig'ish, yer taqsimoti va sud amaliyotlari O'zbek an'analari asosida tashkil etildi, bu esa Hindiston hududida barqarorlikni mustahkamladi. Boburiylar saltanatining harbiy tizimi ham O'zbek an'analari bilan uyg'un bo'ldi. 1526–1600 yillarda jang usullari, armiya tuzilishi va hududiy mudofaa tizimi o'ziga xos tarzda rivojlandi. Shu davrda Hindiston hududida kuchli markazlashgan boshqaruv tizimi shakllandi. Madaniy rivojlanishda Boburiylar saltanati Hindistonda O'zbek adabiy va san'at merosini targ'ib qildi. 1550–1600 yillarda ilm-fan, she'riyat va bog'sozlik san'ati Markaziy Osiyo uslublari bilan uyg'unlashdi.

Boburiylar saltanatining huquqiy tizimi O'zbek an'analari bilan mustahkamlandi. 1560–1600 yillarda sud amaliyoti va qonunlar Hindiston hududida adolat va barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita bo'ldi. Boburiylar saltanatida ma'muriy farmonlar va soliq tizimi mamlakatning siyosiy barqarorligini ta'minladi. 1570 yillardan boshlab markaziy hokimiyatning kuchayishi va hududiy boshqaruvning tartibga solinishi kuzatildi. Siyosiy va huquqiy tizimning uyg'unligi Hindiston hududida Boburiylar saltanatining mustahkamligini ta'minladi. 1580–1600 yillarda hududiy kelishuvlar va mahalliy boshqaruv an'analari O'zbek davlat tajribasiga moslashtirildi.

Boburiylar saltanatining shakllanishi va rivojlanishi O'zbek davlatchiligi tarixining mantiqiy davomi sifatida qaraladi. Tarixiy ma'lumotlar va manbalar Boburiylar davlati Hindistonda siyosiy, huquqiy va madaniy jihatdan O'zbek merosini davom ettirganligini ko'rsatadi.

## **XULOSA**

Hindiston Boburiylar saltanati tarixini o'rganish shuni ko'rsatadiki, ushbu saltanat O'zbek davlatchiligi va huquqiy tizimining mantiqiy davomi sifatida qaralishi mumkin. 1483 yilda Farg'onada tug'ilgan Zahiriddin Muhammad Bobur yoshligidan siyosiy faoliyat bilan shug'ullangan va 1526 yilda Panipat jangida Lodiylar saltanatini mag'lub etib, Hindistonda Boburiylar saltanatining poydevorini yaratdi.

Bobur va uning vorislari – Humoyun va Akbar – hukmronligi davrida Hindistonda siyosiy, huquqiy va ma'muriy tizimlar O'zbek davlatchilik an'analari asosida shakllantirildi. Soliq tizimi, yer taqsimoti, sud amaliyotlari va markazlashgan boshqaruv tizimi O'zbek tajribasi bilan uyg'unlashtirildi. Shu tariqa, Hindiston Boburiylar saltanati nafaqat mustahkam siyosiy tizim yaratdi, balki Markaziy Osiyo va Hindiston o'rtasidagi huquqiy va madaniy bog'liqlikni mustahkamladi.

Shuningdek, Boburiylar saltanatida madaniy rivojlanish ham O'zbek merosi bilan uyg'unlashgan. Arxitektura, san'at, adabiyot va ilm-fan sohalarida Markaziy Osiyo uslublari Hindistonga olib kelindi va rivojlantirildi. Shu bilan, Boburiylar saltanati

Hindistonda siyosiy va huquqiy jihatdan O‘zbek davlatchiligi an‘analari uzluksiz davom etganligini isbotlaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Hindiston Boburiylar saltanati O‘zbek davlatchiligi va huquqiy tarixining mantiqiy davomi sifatida qaraladi va ushbu sulola Hindiston hududida siyosiy barqarorlik, huquqiy tartib va madaniy uyg‘unlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynagan.

#### **ADABIYOTLAR RO‘YXATI:**

1. Bobur, Z. M. Boburnoma. Tahrir: I. Sobirov. Toshkent: Sharq, 2005.
2. Subtelny, O. History of Central Asia. London: Routledge, 2000.
3. Sarkar, J. The Mughal Empire. Delhi: Bharatiya Publishing House, 1997.
4. Beveridge, A. The Baburnama: Memoirs of Babur. London: Luzac & Co., 1922.
5. Habib, I. The Mughal Administration. Delhi: People's Publishing House, 1963.
6. Erkinov, A. O‘zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent: Fan, 2010.
7. Rahimov, S. Markaziy Osiyo va Hindiston o‘rtasidagi siyosiy aloqalar. Toshkent: Akademyashr, 2015.
8. Chingizov, B. O‘rta Osiyo madaniy merosi va Boburiylar davlati. Samarqand: Ma‘rifat, 2012.
9. Ali, M. Mughal India and Central Asia Connections. Karachi: Oxford University Press, 2008.
10. Qodirov, D. Boburiylar davrida huquqiy tizimlar. Toshkent: Sharq, 2018.